

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

6 czerwca 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Paweł Grzegorczyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Agnieszka Piotrowska

SSN Roman Trzaskowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 6 czerwca 2025 r. w Warszawie
skarg kasacyjnych Bank spółki akcyjnej w W.

i P.C.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie

z 1 grudnia 2021 r., I ACa 563/20,

w sprawie z powództwa P.C.

przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.

o zapłatę,

1. uchyła zaskarżony wyrok w pkt 1, w zakresie uwzględniającym apelację pozwanej i oddalającym powództwo co do kwoty 2472 (dwa tysiące czterysta siedemdziesiąt dwa 00/100) zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 17 marca 2017 r. do dnia zapłaty, a także oddalającym powództwo o zasądzenie odsetek ustawowych od :

- kwoty 52.372,86 (pięćdziesiąt dwa tysiące trzysta siedemdziesiąt dwa 86/100) zł od dnia 17 marca 2017 r. do dnia zapłaty;

- kwoty 19.142 (dziewiętnaście tysięcy sto czterdzieści dwa 00/100) zł od dnia 17 marca 2017 r. do dnia zapłaty;
 - kwoty 691,13 (sześćset dziewięćdziesiąt jeden 13/100) zł od dnia 17 marca 2017 r. do dnia zapłaty;
 - kwoty 4247,45 (cztery tysiące dwieście czterdzieści siedem 45/100) zł od dnia 3 czerwca 2019 r. do dnia zapłaty
- i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego;
- 2. oddala skargę kasacyjną powódki w pozostałym zakresie;
 - 3. oddala skargę kasacyjną pozwanej.

Agnieszka Piotrowska

Paweł Grzegorzczak

Roman Trzaskowski

(K.G.)

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 31 sierpnia 2020 r. Sąd Okręgowy w Warszawie w pkt 1 zasądził od pozwanej Bank S.A. w W. na rzecz powódki P.C., kwotę: a) 52 372,86 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 17 marca 2017 r. do dnia zapłaty; b) 19 142,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 17 marca 2017 r. do dnia zapłaty; c) 691,13 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 17 marca 2017 r. do dnia zapłaty; d) 4247,45 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 3 czerwca 2019 r. do dnia zapłaty; w pkt 2 w pozostałym zakresie powództwo oddalił i w pkt 3 orzekł o kosztach postępowania.

Sąd ustalił, że powódka, jako konsument, zawarła w dniu 19 marca 2007 r. z pozwaną umowę o kredyt hipoteczny na kwotę 383 503,68 zł. Kredyt był złotowy, indeksowany do franka szwajcarskiego, po przeliczeniu wypłaconej kwoty zgodnie z kursem kupna franka szwajcarskiego według tabeli kursów obowiązującej w Banku S.A w dniu uruchomienia kredytu lub jego transzy. Po uruchomieniu kredytu lub jego

pierwszej transzy pozwana wysyłała kredytobiorcy pismo informujące o wysokości pierwszej raty kredytu i jego równowartości w złotych, zgodnie z kursem kupna waluty indeksacji według tabeli kursów obowiązującej u pozwanej. Kredyt został zaciągnięty w celu zakupu nieruchomości mieszkalnej od dewelopera i refinansowania kosztów poniesionych na cele mieszkaniowe. Powódka zobowiązała się spłacić kwotę kredytu we frankach szwajcarskich ustaloną w złotych polskich, z zastosowaniem kursu sprzedaży franka szwajcarskiego obowiązującego w dniu płatności raty kredytu, zgodnie z tabelą kursów. Spłata następowała w 417 ratach miesięcznych, przy czym ostatnia rata ma charakter wyrównujący.

Sąd Okręgowy uznał, że postanowienia umowy dotyczące mechanizmu indeksacji kredytu do franka szwajcarskiego mają charakter abuzywny i nie wiążą stron, zaś sam kredyt w istocie był kredytem złotowym z odsetkami, których mechanizm obliczenia stanowiła suma wskaźnika LIBOR 3M i marży pozwanej. Przyjął w tym kontekście, że nadpłata po stronie powódki powstała w związku z umową kredytową wynosi 52 372,86 zł. Za abuzywne Sąd uznał również zawarte w umowie klauzule, stanowiące podstawę obciążenia powódki kosztami ubezpieczenia niskiego wkładu własnego. Przyjął w związku z tym, że pozwana uzyskała z tego tytułu świadczenie nienależne w wysokości 19 142,38 zł.

Wychodząc z tych założeń, Sąd Okręgowy przyjął, że powództwo o zapłatę podlegało częściowemu uwzględnieniu. Uznał, że eliminacja z umowy kredytu abuzywnych postanowień ma ten skutek, że umowa obowiązuje nadal, jednak z pominięciem tychże postanowień. Powinna być zatem wykonywana jako umowa w złotych polskich z ustalonym w niej oprocentowaniem odpowiadającym sumie LIBOR 3M i marży pozwanej. Ustalając wysokość zasądzonej sumy, Sąd Okręgowy oparł się na sporządzonej w sprawie opinii biegłego.

Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z dnia 1 grudnia 2021 r., na skutek apelacji powódki i pozwanej, w pkt 1 zmienił zaskarżony wyrok: - w punkcie pierwszym i drugim częściowo w ten sposób, że zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 111 204,17 zł oraz kwotę 17 642,97 CHF, z tym zastrzeżeniem, że obowiązek zapłaty zasądzonej kwoty następuje za jednoczesnym zaoferowaniem zwrotu przez powódkę na rzecz pozwanej kwoty 383 503,68 zł, - w punkcie trzecim

częściowo w ten sposób, że ustalił, iż pozwana ponosi koszty postępowania w całości; w pkt 2 oddalił apelację powódki i pozwanej w pozostałym zakresie i w pkt 3 orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny uznał, że apelacja powódki jest usprawiedliwiona prawie w całości, albowiem roszczenie powódki nie było zasadne jedynie co do kwoty 2472 zł, tj. co do składki ubezpieczenia niskiego wkładu własnego za pierwsze 36 miesięcy i w zakresie należności odsetkowej od zasądanego nienależnego świadczenia. W ocenie Sądu Apelacyjnego, Sąd Okręgowy wadliwie uznał, że autonomiczne unormowanie umowne dotyczące ubezpieczenia niskiego wkładu własnego, w części powiązanej z ustaloną jednoznacznie w umowie kredytowej kwotą takiego ubezpieczenia, nie było uzgodnione indywidualnie i było abuzywne, gdy tymczasem kwota ubezpieczenia oparta została na niespornych danych co do tego, że powódka nie wniosła wymaganego wkładu własnego, a składka wyliczona od ustalonej w złotych kwoty kredytu i nieopłaconej części wkładu własnego przybrała postać jednoznaczną i zaakceptowaną przez powódkę na etapie zawierania umowy. Ta część stosunku ubezpieczeniowego, z ustaloną kwotą składki do pobrania, nie miała zatem postaci niedozwolonej i mimo bezskuteczności (nieważności) umowy kredytowej nie było podstaw do unieważnienia tego stosunku prawnego w tej części.

Apelacja pozwanej okazała się zasadna w minimalnym zakresie, tj. co do uzgodnionej części składki ubezpieczenia niskiego wkładu własnego i co do należności odsetkowej, a to z tego powodu, że zgłoszony przez pozwaną zarzut zatrzymania ma walor hamujący i niezależnie od tego, że stan bezskuteczności zawieszanej umowy kredytu zakończył się dopiero na datę zamknięcia rozprawy apelacyjnej, zasadny zarzut zatrzymania miał ten skutek, że pozwana nie popada w opóźnienie do czasu zaoferowania przez powódkę kwoty wypłaconego jej przez bank świadczenia z tytułu nieważnej umowy kredytowej.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, w pozostałym zakresie apelacja pozwanej nie miała usprawiedliwionych podstaw.

Skargi kasacyjne od wyroku Sądu Apelacyjnego wniosły obie strony.

Powódka zaskarżyła orzeczenie w części odnoszącej się do pkt 1 i 2 wyroku, w których Sąd Apelacyjny zmienił wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że zasądził na rzecz powódki od pozwanej zapłatę wskazanych w pkt 1 kwot z pominięciem odsetek ustawowych za opóźnienie i oddalił apelację powódki w pozostałym zakresie, tj. co do roszczenia o zapłatę odsetek ustawowych od całej dochodzonej przez powódkę kwoty oraz co do kwoty roszczenia głównego w wysokości 2472 zł, zarzucając naruszenie art. 385¹ § 1 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady (WE) nr 93/13 z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. UE L 95, poz. 29, dalej - „dyrektywa 93/13”); art. 481 § 1 k.c.; art. 58 § 1 i § 3 oraz art. 353¹ k.c., a także art. 58 § 3 k.c.

Pozwana zaskarżyła orzeczenie w części, tj. pkt 1 - w całości, pkt 2 – w zakresie, w jakim Sąd drugiej instancji oddalił apelację pozwanej, pkt 3 – w całości, zarzucając naruszenie art. 227 i art. 380 k.p.c.; art. 385¹ § 1 i 2, art. 385² k.c. w związku z art. 1 ust. 2 i art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13; art. 385¹ § 1 k.c. w związku z art. 69 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (jedn. tekst: Dz. U. z 2024 r., poz. 1646, dalej - „pr. bank.”) oraz w związku z art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 2 i art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, a także art. 111 ust. 1 pkt 4 pr. bank.; art. 4 w związku z art. 1 ust. 1 lit. a i lit. b ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 165, poz. 984) w związku z art. 316 § 1 k.p.c. i art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13; art. 358 § 2 w związku z art. 3, art. 56 i art. 65, art. 385¹ § 2 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13; art. 385¹ § 2 k.c. i art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13; art. 24 i art. 32 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (jedn. tekst: Dz. U. z 2022, poz. 2025).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W zakresie dopuszczalności merytorycznego rozpoznania skargi kasacyjnej ze względu na sposób wyznaczenia składu orzekającego (art. 80 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, jedn. tekst: Dz. U. z 2024 r., poz. 622), należało odwołać się odpowiednio do rozważań poczynionych m.in. w wyrokach Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2025 r., II CSKP 1885/22 i II CSKP 172/24,

które Sąd Najwyższy podziela, nie stwierdzając przeszkód do merytorycznego rozpoznania sprawy w niniejszym składzie.

Zarzuty skargi kasacyjnej pozwanej dotyczyły dwóch zasadniczych kwestii, tj. oceny abuzywności postanowień zawartych w spornej umowie kredytu, odsyłających do kursów tabelarycznych ustalanych przez kredytodawcę przy wypłacie i spłacie kredytu i konsekwencji tej abuzywności, w tym zwłaszcza możliwości zastąpienia „luki” powstałej po wyeliminowaniu niedozwolonych postanowień umownych przepisem dyspozytywnym.

Problematyka ta była wielokrotnie i wszechstronnie rozważana w dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego, w kontekście zbliżonych stanów faktycznych związanych ze stosowaniem przez banki w umowach kredytu zawieranych z konsumentami i powiązanych z frankiem szwajcarskim postanowień umownych wyrażających ryzyko walutowe i odsyłających do tabel kursowych banku przy przeliczeniu waluty obcej na złote polskie i odwrotnie. Analiza ta, uwzględniająca szeroki dorobek orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, doprowadziła do utrwalenia się jednolitych kierunków orzeczniczych, w których przesądzone m.in., że: po pierwsze, określenie wysokości należności obciążającej kredytobiorcę w umowie kredytu powiązanej z walutą obcą z odwołaniem do kursu waluty obcej ustalanego jednostronnie przez bank, bez wskazania obiektywnych kryteriów jego oznaczania, jest nietransparentne, pozostawia pole do arbitralnego działania banku i w ten sposób obarcza kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz narusza równorzędność stron umowy kredytu (por. np. wyroki Sądu Najwyższego dnia 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22, z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, z dnia 9 września 2022 r., II CSKP 794/22, z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 820/23, z dnia 21 listopada 2023 r., II CSKP 1602/22, z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1753/22, z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22, z dnia 24 maja 2024 r., II CSKP 1560/22 i z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22 oraz powołane tam dalsze orzecznictwo; w orzecznictwie unijnym zob. zwłaszcza wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 18 listopada 2021 r., C-212/20, *M.P. i B.P. przeciwko A*, ECLI:EU:C:2021:934), po drugie – po wyeliminowaniu z umowy kredytu powiązanej z frankiem szwajcarskim niedozwolonych postanowień określających wysokość należności obciążającej

kredytobiorcę z odwołaniem do kursu waluty obcej ustalanego jednostronnie przez bank, utrzymanie umowy kredytowej w mocy w pozostałym zakresie nie jest możliwe, zarówno w przypadku kredytów indeksowanych, jak i denominowanych w walucie obcej (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, z dnia 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22, z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22 i II CSKP 382/22, z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, z 20 maja 2022 r., II CSKP 796/22, z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1753/22, z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22, z dnia 24 maja 2024 r., II CSKP 1560/22 i z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22 oraz powołane tam dalsza judykatura).

Ocena spornej umowy dokonana *in casu* przez Sąd Apelacyjny wpisywała się we wskazane kierunki orzecznicze, a w skardze kasacyjnej nie powołano żadnych nowych, nierozważanych dotychczas argumentów, które mogłyby ją podważać, zarówno *in genere*, jak i z uwzględnieniem ustalonych okoliczności sprawy, w której wydano zaskarżony wyrok.

Materiał sprawy nie pozwalał przyjąć, wbrew stanowisku pozwanej, aby sporne postanowienia umowne były przedmiotem indywidualnych uzgodnień między stronami, tj. iżby powódka miała na nie rzeczywisty wpływ, co wyłączałoby ich kwalifikację jako niedozwolonych na podstawie art. 385¹ § 1 k.c. (art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13). Za przejaw takiego rzeczywistego wpływu nie można, co oczywiste, traktować faktu, że powódka wystąpiła z wnioskiem o udzielenie kredytu, co miałoby inicjować „proces negocjacyjny”, który doprowadził do zawarcia w umowie abuzywnych postanowień przeliczeniowych, jak również faktu, że o dacie uruchomienia kredytu (jego transzy) decydowała powódka. Oceny abuzywności postanowień umownych dokonuje się według daty zawarcia umowy (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2), toteż bez znaczenia jest w tej mierze rzeczywisty sposób stosowania postanowień przeliczeniowych przez pozwaną, w tym rynkowy charakter stosowanego kursu, a w związku z tym wpływ spornej klauzuli umownej na rzeczywistą sytuację ekonomiczną konsumenta (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22 i powołane tam dalsze orzecznictwo).

Trafności oceny abuzywności zawartych w umowie klauzul przeliczeniowych nie podważała argumentacja oparta na przepisach ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 165, poz. 984, dalej – „ustawa z dnia 29 lipca 2011 r.”). Przepisy tej ustawy nie pozwalają przyjąć, iżby pod jej rządami ocena abuzywności spornych postanowień umownych była wyłączona na podstawie art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13, jak również, aby wejście jej w życie uchyliło ich niedozwolony charakter lub jego konsekwencje. Przepisy art. 69 ust. 3, w powiązaniu z art. 69 ust. 2 pkt 4a i art. 75 pr. bank., dodane ustawą z dnia 29 lipca 2011 r., nie zmierzały do zastąpienia abuzywnych klauzul przeliczeniowych zawartych w umowach kredytu powiązanych z walutą obcą zawartych przed wejściem w życie tego aktu, względnie sanowania wadliwości takich klauzul i jej skutków od chwili zawarcia umowy (*ex tunc*). Powołana ustawa miała zastosowanie do umów ważnie zawartych, o czym świadczy m.in. art. 4, odwołujący się do „spłaty całkowitej kwoty kredytu” i „niespłaconej części” kredytu. Zmiany te zmierzały zatem jedynie do doprecyzowania zasad ustalania kursu wymiany i wymuszenia umożliwienia kredytobiorcom spłaty kredytu bezpośrednio w walucie indeksacji, z pominięciem dokonywania rozliczeń za pośrednictwem banku - kredytodawcy, gdyby umowa kredytu nie przewidywała takiej możliwości. Inną sprawą jest to, że w ustawie z dnia 29 lipca 2011 r. brakuje regulacji prawnych, które zastępowałyby niedozwolone postanowienia umowne i korzystałyby z domniemania, że są rezultatem wyważenia ogółu praw i obowiązków stron umowy, co wyłączałoby kontrolę ich abuzywności zgodnie z art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13; dotyczy to również zaakcentowanego w skardze art. 69 ust. 3 pr. bank (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 820/23 i z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22).

Abuzywności postanowień przeliczeniowych nie uchyłaby również powołana w skardze okoliczność, że powodowie mieli od początku funkcjonowania umowy możliwość spłaty kredytu bezpośrednio w walucie indeksacji. Pomijając, że twierdzenie to wybiegało poza podstawę faktyczną zaskarżonego wyroku, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wyjaśnił, że włączenie do umowy konsumenckiej dwóch alternatywnych warunków dotyczących wykonania tego samego obowiązku

ciążącego na konsumentach, z których jeden jest nieuczciwy, a drugi zgodny z prawem, pozwala przedsiębiorcy na spekulowanie, że przez brak informacji, nieuwagę lub niezrozumienie konsument wykona zobowiązanie zgodnie z warunkiem, który powoduje znaczącą nierównowagę praw i obowiązków ze szkodą dla konsumenta (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 21 września 2023 r., C-139/22, *AM i PM przeciwko mBank S.A.*, ECLI:EU:C:2023:692). Stworzenie konsumentowi tego rodzaju alternatywy nie uchyla zatem *per se* abuzywności warunku będącego jednym z jej elementów (por. także wyroki Sądu Najwyższego z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 820/23 i z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22).

W zakresie, w jakim skardze uwypuklono konieczność oddzielenia oceny abuzywności postanowień przeliczeniowych od zgodności z prawem mechanizmu indeksacji kredytu, należało zwrócić uwagę, na co wielokrotnie wskazywano już w orzecznictwie, że indeksacja kredytu do waluty obcej nie może funkcjonować i wywierać zamierzonych skutków bez postanowień umownych określających kurs, po którym następuje przeliczenie zobowiązań stron w sposób pozwalający wyrazić wysokość kredytu i spłacanych rat w walucie indeksacji i w walucie, w jakiej następuje spłata. Eliminacja ze skutkiem *ex tunc* postanowień przeliczeniowych z powodu abuzywności pociąga za sobą sytuację, w której świadczenia stron umowy kredytu mają zgodnie z umową podlegać przeliczeniu na walutę indeksacji, jednakże umowa nie określa kursu właściwego do dokonania tych przeliczeń, co uniemożliwia ich realizację. Prowadzi to do wniosku, że postanowienia umowne określające sposób ustalenia kursu waluty obcej i postanowienia wiążące saldo kredytu oraz wysokość rat z walutą obcą (walutą indeksacji) stanowią nierozłączne składniki mechanizmu indeksacji, nadającego umowie kredytu określony charakter, którego elementem jest ryzyko walutowe. Usunięcie jednego z nich rzutuje na istotę drugiego, toteż nie mogą one stanowić odrębnego przedmiotu oceny pod kątem abuzywności (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 820/23 i z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22 oraz powołane tam dalsze orzecznictwo).

W zakresie, w jakim w skardze kasacyjnej zarzucano zaniechanie dokonania wykładni umowy w taki sposób, który umożliwiłby ustalenie kursu wymiany na poziomie kursu średniego określanego przez NBP, względnie sugerowano – z tym

samym skutkiem – odwołanie się do ustalonych zwyczajów (art. 56 k.c.) lub zastąpienie niedozwolonych postanowień umownych przepisami o charakterze dyspozytywnym (art. 358 § 2 k.c.), należało zauważyć, że w powołanym już wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 18 listopada 2021 r., C-212/20, jednoznacznie wykluczono dokonywanie przez sąd wykładni umowy, która zmierzałaby do łagodzenia nieuczciwego charakteru postanowienia umownego, nawet jeżeli wykładnia taka odpowiadałaby wspólnej woli stron. Substytucja niedozwolonego postanowienia umownego, pominiawszy, że art. 316 § 1 k.p.c. nie uchyla konieczności stosowania relewantnych norm międzyczasowych, a art. 358 k.c. w obecnym brzmieniu wszedł w życie w dniu 24 stycznia 2009 r. (por. art. 1 ustawy z dnia 23 października 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz ustawy - Prawo dewizowe, Dz. U. nr 228, poz. 1506), wchodzi natomiast w rachubę tylko wtedy, gdyby brak zastąpienia niedozwolonego postanowienia narażał konsumenta, przez upadek umowy w całości, na szczególnie niekorzystne skutki (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, *Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt*, ECLI:EU:C:2014:282), przy czym za decydujące w tej materii uznaje się zdanie konsumenta (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 16 marca 2023 r., C-6/22, *M.B., U.B., M.B. przeciwko X S.A.*, ECLI:EU:C:2023:216, w którego tezie stwierdzono, że przepisy dyrektywy 93/13 stoją na przeszkodzie temu, by sąd krajowy po stwierdzeniu nieuczciwego charakteru warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem mógł zarządzić lukom wynikającym z usunięcia nieuczciwego warunku zawartego w tej umowie poprzez zastosowanie przepisów prawa krajowego, które mogłyby mieć zastosowanie do rozważanej umowy tylko odpowiednio lub przez analogię i które odzwierciedlają regułę obowiązującą w krajowym prawie zobowiązań, a ponadto, że sąd krajowy nie może odmówić unieważnienia umowy – jeżeli po eliminacji postanowień abuzywnych nie może ona zostać utrzymana zgodnie z przepisami prawa krajowego – jeżeli konsument w sposób wyraźny się o to zwrócił, a także wyroki z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, *Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG*, ECLI:EU:C:2019:819, z dnia 8 września 2022 r., C -80/21, C-81/21 i C-82/21, *D.B.P.*, ECLI:EU:C:2022:646

i z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, *R.A. i in. przeciwko Luminor Bank AS*, ECLI:EU:C:2023:774 oraz postanowienie z dnia 17 listopada 2021 r., C-655/20, *Marc Gómez del Moral Guasch przeciwko Bankia SA*, ECLI:EU:C:2021:943). Podejście to opiera się na założeniu, że substytucja abuzywnego postanowienia umownego jest dopuszczalna wtedy, gdy służy ochronie interesów konsumenta, a nie przedsiębiorcy, a zarazem, że konsument, po udzieleniu mu koniecznych informacji o konsekwencjach abuzywności klauzuli i upadku umowy (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21), jest w największym stopniu powołany do tego, aby ocenić, czy upadek umowy jest dla niego niekorzystny, czy też nie, a jego wola w tej materii powinna być respektowana i nie powinna być zastępowana decyzją sądu, chociażby sąd oceniał sytuację konsumenta odmiennie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22).

Za niezasadny należało uznać również podniesiony przez pozwaną zarzut naruszenia prawa procesowego (art. 227 w związku z art. 380 k.p.c.), którego istota sprowadzała się do błędnego – zdaniem pozwanej – pominięcia wniosku o przesłuchanie świadków. Jak wskazano w skardze, świadkowie ci mieli wykazać, że konstrukcja zawartej umowy rozkładała ryzyka w sposób racjonalny i uzasadniony na obie strony. Kwestia rozkładu ryzyk w konkretnej umowie kredytu nie stanowi jednak materii, która mogłaby stanowić przedmiot dowodu z zeznań świadka. Niezależnie od tego, z tez dowodowych zawartych w odpowiedzi na pozew wynikało, że zeznania świadków nie miały odnosić się do okoliczności związanych z zawarciem spornej umowy kredytu. W tym stanie rzeczy, wywody skargi nie stwarzały podstaw do przyjęcia, iżby pominięcie dowodu z zeznań wskazanych świadków było nietrafne, względnie mogło mieć wpływ na wynik sprawy, co stanowi warunek skuteczności zarzutów naruszenia prawa procesowego (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.).

W konkluzji, skarga kasacyjna pozwanej podlegała oddaleniu w braku uzasadnionych podstaw.

Przechodząc do zarzutów podniesionych w skardze kasacyjnej powódki, za nietrafne należało uznać stanowisko, według którego Sąd Apelacyjny powinien stwierdzić nieważność umowy kredytu na podstawie art. 58 w związku

z art. 353¹ k.c., a przepisy chroniące konsumenta (art. 385¹ i n. k.c.) miałyby mieć zastosowanie tylko do umów ważnie zawartych. O ile racją jest, że postanowienie umowne zakładające wypłatę kredytu przy zastosowaniu kursu kupna waluty indeksacji i spłatę przy zastosowaniu kursu sprzedaży waluty indeksacji – określanych w tabeli sporządzanej przez bank – kredytodawcę, wykracza poza granicę swobody umów (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 maja 2022 r., II CSKP 314/22, OSNC-ZD 2022, nr D, poz. 50), o tyle nie oznacza to, że do oceny skutków tego stanu rzeczy miarodajny jest w każdym przypadku art. 58 k.c.

Przepisy art. 385¹ i n. k.c. tworzą rdzeń systemu ochrony konsumenta przed wykorzystaniem przez przedsiębiorcę silniejszej pozycji kontraktowej, związanej z możliwością jednostronnego kształtowania treści wiążących strony postanowień, w celu zastrzegania klauzul niekorzystnych dla konsumenta (klauzul abuzywnych) i wprowadzają instrument wzmocnionej - względem zasad ogólnych (w tym art. 353¹ k.c.) - kontroli treści postanowień narzuconych przez przedsiębiorcę, pod kątem poszanowania interesów konsumentów (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2), a także szczególną - odbiegającą od zasad ogólnych – sankcję, mającą niwelować niekorzystne skutki zastosowania klauzul abuzywnych. Specyfika ta wyraża się w zawieszanej na korzyść konsumenta bezskuteczności niedozwolonych postanowień umownych (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21), wyłączeniu zastosowania art. 58 § 3 k.c. i daleko idącym ograniczeniu możliwości zastąpienia bezskutecznej klauzuli inną (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18 i z dnia 16 września 2021 r., I CSKP 166/21). Prowadzi to do wyłączenia – w zakresie zastosowania reżimu określonego w art. 385¹ i n. k.c. – ogólnych regulacji prawnych sankcjonujących konsekwencje naruszenia właściwości (natury) stosunku prawnego, w tym art. 58 § 1 i 2 w związku z art. 353¹ k.c. (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, z dnia 9 września 2022 r., II CSKP 794/22 i z dnia 14 lutego 2025 r., II CSKP 1996/22).

Pozostałe zarzuty kasacyjne dotyczyły dochodzonego przez powódkę roszczenia odsetkowego i zwrotu kwoty 2472 zł tytułem składki ubezpieczenia

niskiego wkładu za pierwsze 36 miesięcy, którą Sąd Apelacyjny uznał za należną pozwanej.

W pierwszej kwestii należało zauważyć, że łącząc wymagalność roszczenia restytucyjnego powódki z powstaniem stanu trwałej bezskuteczności umowy kredytu Sąd Apelacyjny bazował w szerokim zakresie na uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21. W uchwale tej nie rozważano jednak, od kiedy bank pozostaje w opóźnieniu w spełnieniu świadczenia polegającego na zwrocie nienależnych spłat kredytu w związku z niemożnością utrzymania tej umowy w mocy w wyniku stwierdzenia abuzywności jej postanowień. Bez względu na to, zagadnienie wymagalności roszczeń restytucyjnych konsumenta stało się przedmiotem późniejszych wypowiedzi Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, w których stwierdzono m.in., że skuteczność ochrony przyznanej konsumentom przez dyrektywę 93/13 byłaby zagrożona, gdyby konsumenci ci, powołując się na prawa, które wywodzą z tej dyrektywy, byli narażeni na ryzyko nieotrzymania odsetek za opóźnienie od kwot, które powinny im zostać zwrócone ze względu na nieważność takiej umowy od momentu upływu terminu nałożonego na przedsiębiorcę do wykonania świadczenia, po tym jak przedsiębiorca ten otrzyma wezwanie do zwrotu tych kwot (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 14 grudnia 2023 r., C- 28/22, *Getin Noble Bank*, ECLI:EU:C:2023:992 i postanowienia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 maja 2024 r., C-348/23, *BNP Paribas Bank Polska S.A.*, ECLI:EU:C:2024:386 i z dnia 8 maja 2024 r., C-424/22, *WN przeciwko Santander Bank Polska S.A.*, ECLI:EU:C:2024:398).

W tym stanie rzeczy powiązanie opóźnienia w spełnieniu świadczenia przez pozwaną z chwilą zamknięcia rozprawy apelacyjnej, po uprzednim pouczeniu przez Sąd Apelacyjny o skutkach nieważności umowy i złożeniu w tym przedmiocie przez powódkę oczekiwanego przez Sąd Apelacyjny oświadczenia, należało uznać za nieprawidłowe, jako kolidujące z koniecznością dokonywania przez sąd krajowy, zgodnie z zasadą efektywności, tak dalece, jak to możliwe, wykładni przepisów prawa krajowego zgodnej z przepisami dyrektywy unijnej (por. np. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 13 listopada 1990 r., C-106/89, *Marleasing SA przeciwko La Comercial Internacional de Alimentación SA*, ECLI:EU:C:1990:395

i z dnia 27 marca 2019 r., C-545/17, *M. P. przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego*, ECLI:EU:C:2019:260) (tak samo wyroki Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2025 r., II CSKP 2103/22, z dnia 11 marca 2025 r., II CSKP 617/23 i z dnia 28 marca 2025 r., II CSKP 338/23).

Sąd Najwyższy dostrzegł, że w świetle motywów zaskarżonego wyroku oddalenie roszczenia odsetkowego powódki wynikało nie tylko z powiązania przez Sąd Apelacyjny wymagalności roszczenia restytucyjnego powódki ze złożeniem przez nią, po udzieleniu pouczenia, oświadczenia o zgodzie na możliwe konsekwencje upadku umowy, lecz także z podniesienia przez pozwaną zarzutu zatrzymania, który Sąd Apelacyjny uznał za skuteczny (art. 496 w związku z art. 497 k.c.). Stanowisko Sądu Apelacyjnego co do zasadności zarzutu zatrzymania pozostawało poza granicami kontroli kasacyjnej zważywszy, że wyrażone w sentencji wyroku Sądu Apelacyjnego uzależnienie zapłaty zasądzonych kwot od jednoczesnego zaoferowania świadczenia wzajemnego przez powódkę nie zostało objęte zakresem zaskarżenia, a w skardze nie podniesiono zarzutów naruszenia art. 496 ani też art. 497 k.c. (por. art. 398¹³ § 1 k.p.c.).

Okoliczność, że powódka nie zakwestionowała skutecznie rozstrzygnięcia co do zarzutu zatrzymania, nie rzutowała jednak – z racji unijnego charakteru sprawy – na konieczność uwzględnienia powołanego już orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, według którego art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy nr 93/13, w powiązaniu z zasadą skuteczności, stoją na przeszkodzie wykładni prawa krajowego, zgodnie z którą, w sytuacji gdy umowa kredytu nie może dalej wiązać po usunięciu nieuczciwych warunków, powołanie się przez przedsiębiorcę wobec konsumenta na prawo zatrzymania, gdyby uznać takie powołanie za dopuszczalne w ogólności, powodowałoby utratę przez konsumenta prawa do uzyskania odsetek za opóźnienie, poczynwszy od upływu terminu do wykonania zobowiązania po tym, jak przedsiębiorca ten otrzyma wezwanie do zwrotu świadczeń spełnionych przez konsumenta w wykonaniu tej umowy. Dodać wreszcie trzeba, że niezależnie od tego, że sprawa, w której wydano zaskarżony wyrok, jest objęta zakresem zastosowania dyrektywy 93/13, zarzut zatrzymania – w braku szczególnego przepisu (por. art. 499 zdanie drugie k.c.) – nie może zniweczyć konsekwencji opóźnienia w spełnieniu świadczenia, które powstało przed jego skutecznym podniesieniem

(por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2024 r., II CSKP 183/23), podczas gdy Sąd Apelacyjny oddalił powództwo w zakresie odsetek za opóźnienie w całości.

W konkluzji zarzut naruszenia art. 481 k.c. należało uznać za trafny.

W kontekście składki z tytułu ubezpieczenia niskiego wkładu powódka zarzucała naruszenie art. 385¹ k.c. mające polegać na przyjęciu, że niektóre postanowienia spornej umowy kredytu, mimo uznania jej za nieważną, mogą stanowić podstawę prawną świadczeń pobranych przez przedsiębiorcę wobec konsumenta. W tym samym aspekcie sformułowała również zarzut naruszenia art. 58 § 3 k.c.

Z motywów zaskarżonego wyroku wynikało, że postanowienia umowne, które przewidywały obciążenie powódki składką z tytułu ubezpieczenia niskiego wkładu za pierwsze 36 miesięcy, Sąd Apelacyjny uznał za jednoznaczne, a zarazem indywidualnie uzgodnione między stronami. Racją jest w tym względzie, że postanowienia umowne prowadzące do obciążenia konsumenta kosztami ubezpieczenia niskiego wkładu własnego, którego uzyskanie jest powiązane z zawarciem umowy kredytu, nie są *per se* abuzywne, mimo że ubezpieczonym jest bank – kredytodawca (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 września 2019 r., I CNP 39/17). Rzecz jednak w tym, że podstawą pobranych od powódki kwot nie były postanowienia odrębnej umowy z ubezpieczycielem, lecz umowa kredytu, której postanowienia nie czyniły ubezpieczyciela wierzycielem powódki, lecz nakładały jedynie na powódkę obowiązek zwrotu pozwanej kosztów ubezpieczenia w kwocie 2474 zł za pierwsze 36 miesięcy, a także za kolejne okresy, jeżeli saldo kredytu po upływie pierwszego okresu ubezpieczenia nie stanie się równe lub niższe niż kwota określona w umowie.

W tym stanie rzeczy, skoro umowa kredytu została uznana za trwale bezskuteczną, a stan ten odpowiada sytuacji, o której mowa w art. 410 § 2 *in fine* k.c. (*condictio sine causa*), oraz „nieważności czynności prawnej” w rozumieniu art. 411 pkt 1 k.c. (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21), wzajemnemu zwrotowi powinny podlegać wszystkie świadczenia spełnione na podstawie postanowień tej umowy, co w przypadku pozwanej odnosi się nie tylko do kwot zapłaconych na jej rzecz z tytułu spłaty kredytu, lecz także

z tytułu zwrotu kosztów poniesionej przez pozwaną składki ubezpieczenia niskiego wkładu. Postanowienia umowne nakładające na powódkę obowiązek spełnienia świadczeń polegających na zwrocie pozwanej kosztu składki ubezpieczeniowej, a tym samym stanowiące umowną podstawę tych świadczeń, dzielą bowiem los umowy kredytu, której były elementem. Odrębną kwestią jest natomiast ewentualny wpływ nieważności umowy kredytu na obowiązek spełnienia świadczenia przez pozwaną w ramach odrębnego stosunku prawnego z ubezpieczycielem, zagadnienie to jednak wykraczało poza ramy postępowania kasacyjnego.

Zarzut naruszenia art. 385¹ k.c. należało zatem w tym aspekcie uznać za zasadny, co czyniło bezprzedmiotową ocenę zarzutu naruszenia art. 58 § 3 k.c.

Trafność zarzutów dotyczących art. 481 i art. 385¹ k.c. w odniesieniu do roszczenia odsetkowego i kwoty 2472 zł stanowiącej część roszczenia głównego skutkowałą koniecznością częściowego uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy w tym zakresie Sądowi *a quo* do ponownego rozpoznania. Zakres uchylenia zaskarżonego wyroku w odniesieniu do roszczenia odsetkowego nie mógł jednak odpowiadać w pełni oczekiwaniom powódki, ponieważ powódka zaskarżyła apelacją wyrok Sądu Okręgowego jedynie w części oddalającej powództwo co do wskazanych w *petitum* apelacji kwot roszczenia głównego w złotych i we frankach szwajcarskich, z pominięciem żądanych pozwem odsetek ustawowych od tych kwot (pkt I i III *petitum* apelacji, k. 1760). Wyrok Sądu Okręgowego, w zakresie oddalającym powództwo o roszczenie odsetkowe od kwot 38 181,38 zł i 17 642 franków szwajcarskich, stał się w związku z tym prawomocny, a orzekanie w tej materii przez Sąd Apelacyjny było niedopuszczalne.

W tej części skarga kasacyjna powódki nie mogła zatem okazać się skuteczna i podlegała oddaleniu.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 i art. 398¹⁴ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

(K.G.)

[r.g.]